

SIRALI KARMAŞIK METOD TASARIMI İLE FARKLI VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM FAKÜLTELERİ ÜZERİNE BİR BAKIŞ

Tolga Balcı¹, Ahmet Sinan Türkyılmaz²

Öz

Temel hedefleri bütçe kısıtları altında en kaliteli veriyi elde edebilmek olan farklı veri toplama yöntemlerinin avantajlı ve dezavantajlı yönleri bulunmaktadır. Dolayısıyla farklı veri toplama yöntemlerinin karşılaştırılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede araştırma konusuna en uygun veri toplama yöntemi belirlenebilecektir. Bu çalışmanın amaçları, dört farklı veri toplama metodu için hazırlanan üç farklı soru kâğıdı ve bir görüşme yönergesinin sıralı karmaşık metod ile eğitim fakültelerinin dekanlarına ve diğer cevaplayıcılara uygulanması ile e-posta, web, telefon ve yüz-yüze görüşme veri toplama yöntemlerinin karşılaştırılması ve eğitim fakültelerinin temel sorunların tespit edilmesidir. Çalışma neticesinde elde edilen bulguların eğitim sosyolojisi alanına da katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bulgular, ilave bir bütçenin bulunmadığı ve cevaplayıcıların uzman kişilerden oluştuğu durumlarda; cevaplayıcıların belirli ölçütler çerçevesinde sınıflandırılması; her sınıf için farklı veri toplama yönteminin uygulanması kaydıyla web ve telefon ile görüşme yöntemlerinin bu tip araştırmalarda kullanılmasının daha avantajlı olabileceği söylenebilecektir. Türkiye'deki eğitim fakültelerinin temel sorun alanları ise hizmet öncesi eğitime giriş sınavı, hizmet öncesi hizmet öncesi eğitim ve atama/yerleştirme alanları olarak belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Farklı veri toplama yöntemleri, Sıralı karmaşık metod, Cevaplayıcı, Eğitim fakülteleri, Türkiye.

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü Sosyal Araştırma Yöntemleri Anabilim Dalı, tolgabalci@gmail.com, ORCID:0000-0003-1179-1381

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü Sosyal Araştırma Yöntemleri Anabilim Dalı, aturkyil@hacettepe.edu.tr, ORCID:0000-00002-2783-932X

COMPARISON OF DIFFERENT DATA COLLECTION METHODS WITH SEQUENTIAL MIXED METHOD DESIGN: AN OVERVIEW OF THE EDUCATIONAL FACULTIES IN TURKEY

Abstract

Different data collection methods, main objectives are to obtain the highest quality data under budget constraints, have advantages and disadvantages. For surveys, there is a need to compare different data collection methods. Thanks to this survey, determine which data collection method is the most appropriate, taking into account the research questions. The aims of this study are to compare the data collection methods with e-mail, web, telephone, and face-to-face interviews based on a sequential mixed method design, which are applied to the deans and other personnel of education faculties and to identify fundamental problems of education faculties in Turkey. Also we aimed that the findings obtained as a result of the study will also contribute to the field of sociology of education. We demonstrate that it is more advantageous to use web and telephone interview methods. The main problem areas of education faculties in Turkey are the entrance examination for pre-service education, pre-service training and assignment/placement process.

Keywords: Different data collection methods, Sequential mixed method, Respondent, Education faculties, Turkey.

GİRİŞ

Sosyal araştırmalarda farklı veri toplama yöntemlerinin kullanılmasındaki önde gelen hedeflerden biri bütçe koşulları nispetinde en kaliteli veriyi toplamak ve bu veriyi analiz etmektir. Özellikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte farklı veri toplama yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bütçe kısıtının önemli bir belirleyici olduğu araştırmalarda teknolojinin maliyetlere olan etkisi önemli olmuş ve yeni veri toplama kullanılmaya başlanmıştır. Yirminci yüzyılın geleneksel metodu olarak kabul edilen yüz-yüze görüşmenin önemli ölçüde yerini 1970’li yıllardan itibaren özellikle ABD’de telefon kullanımının yoğunlaşmasıyla birlikte telefon görüşmesi almıştır (Nathan, 2001). İlerleyen yıllarda bilgisayar teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte bilgisayar ve Web tabanlı yöntemleri veri toplama yöntemlerini etkilemiştir (De Leeuw and Collins, 1997; Couper and Nicholls, 1998). Farklı veri toplama yöntemlerinin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, ilgili yazın incelendiğinde farklı veri toplama yöntemlerinin karşılaştırıldığı; hangi yöntemin ilgili çalışma alanı açısından daha uygun olduğunu ortaya koymaya çalışan birçok çalışma yapıldığı görülmektedir.

Ülkeler, kalkınmak ve dolayısıyla refah düzeylerini artırmak için geçmişten bugüne nitelikli insan gücüne ihtiyaç duymuşlardır. Nitelikli insangücünün oluşumu ise önemli ölçüde genel anlamda eğitime; daha özelden ise eğitim sisteminin kalitesine bağlanmaktadır. Eğitim bireyleri yetişkin yaşamına hazırlayan ve buna yönelik olarak bireye gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla eğitim, toplumsal bir süreç olarak ele alınabilecektir. Bu noktadan hareketle sosyoloji, eğitimi toplumsal bir kurum olarak ele almakta bu alan eğitim sosyolojisi olarak tanımlanmaktadır. Sosyoloji ve sosyologlar için eğitim bir taraftan toplumsal bir sorun; diğer taraftan ise bu soruna çözüm üretebilecek bir alan olarak kabul edilmektedir. Eğitsel süreçlerin toplumla ilişkisini ele alan *eğitim sosyolojisi* alanında ilk eser Lester Ward’ın 1883 yılında yayınlanan *“Dynamic Sociology or Applied Social Sciences as Based Upon Statical Sociology and the Less Complex Science (Dinamik Sosyoloji veya Statik Sosyoloji ve Daha Az Karmaşık Bilimler Üzerine Temellenmiş Uygulamalı Sosyal Bilimler)”* adlı eseridir. İlgili yazında, 1899 yılında John Dewey’in yayınladığı *“The School and Society (Okul ve Toplum)”* adlı eserle birlikte de eğitim sosyolojisinin akademik bir disiplin haline geldiği belirtilmektedir. Émile Durkheim (1858–1917) ise eğitim sosyolojisinin kuramsal anlamda kurucusu kabul edilmektedir. 19. yy’ın sonu 20. yy’ın başı itibarıyla dünyada yaşanan savaşlar, ulus devletlerin güçlenmesiyle birlikte ekonomik kalkınma hızlanmış ve bu bağlamda eğitimin anlamı değişmiş; eğitim sosyolojisi de ayrı bir bilim dalı olarak güçlenmiştir.

İçinde bulunulan çağın gereklerini kavrayabilmiş ve bu gerekleri sisteme entegre edebilmiş eğitim sistemleri nitelikli insan gücü yetiştirebilmiştir. Bu gerçekliğin bilincinde olan ülkeler eğitim sistemlerini sürekli olarak dönemin gerekliliklerine göre yeniden düzenlemişlerdir. Yeniden düzenleme süreçlerinde eğitim sosyolojisinden de istifade etmişlerdir.

Yapılan araştırmalar, eğitim sisteminin iyileştirilmesine yönelik olarak yapılan düzenlemelerin öğretmenlerin becerileri ölçüsünde öğrencilere aktarabildiği; yapılan düzenlemeler ne kadar nitelikli olursa olsun öğretmenlerin istenilen düzeydeki niteliğe sahip olmaması durumunda düzenlemelerin başarısızlıkla sonuçlanabileceğini göstermiştir (UNESCO, 2014).

Eğitim sisteminin ve öğretmenin ülkelerin refahı bağlamındaki öneminin farkına varılması ile birlikte 2000’li yılların başlarından itibaren eğitim sistemine dâhil olan öğrencilerin ve yükseköğretime olan talebin artması ile öğretmen ihtiyacı önemli boyutlara ulaşmıştır. Üniversite sayılarının artmasına paralel olarak eğitim fakültelerinin sayıları ve fakültelerde öğrenim gören öğrenci sayıları da artmıştır. Ancak bu artış öğretmen yetiştirme sisteminin ve öğretmenlerin niteliği sorununun derinleşmesine neden olmuştur. 2007 yılı itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve YÖK (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı) tarafından sistemin iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiş, ancak uluslararası testler düzenlemelerin arzu edilen sonuca ulaşmada yetersiz kaldığını göstermiştir.

Eğitim sisteminin ve sistemin en önemli aktörlerinden biri olan öğretmenlere ilişkin gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu çalışmada, farklı veri toplama

yöntemlerinin elde edilen veriye olan etkileri; Türkiye'deki eğitim fakültelerinin dekanlarından ve diğer paydaşlardan elde edilen veriler üzerinden incelenecektir. Bunun yanında; eğitim fakültelerinin mevcuttaki sorunlarının tespiti ve çözüm önerileri de ortaya konulmaya çalışılacaktır. Araştırma kapsamında dört farklı veri toplama metodu için hazırlanan dört soru kâğıdından ilk üçü Türkiye'deki eğitim fakültelerinde görev yapan 96 dekana sıralı karışık metod dizaynı ile ardışık olarak e-posta, web ve telefon yolu uygulanmıştır. İlgili yazın incelendiğinde sıralı karışık metod dizaynı ile uygulanan e-posta, web ve telefon ile görüşme yöntemlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmanın bulunmadığı da dikkate alındığında çalışmanın bu anlamda ilgili yazına da katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Dördüncü aşamada ise hazırlanan görüşme yönergesi üzerinden nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine (in-depth), yarı-yapılandırılmış (semi-structured), yüz-yüze (face-to-face) görüşme gerçekleştirilmiştir. Dördüncü aşamadaki nitel araştırma yöntemlerinden yüz-yüze görüşme yapılmasının temel bir nedeni eğitim fakültelerindeki sorunlara ilişkin derinlemesine bilgi elde etmek olmuştur. Öğretmen yetiştirme sistemi ve eğitim fakülteleri ile alakalı toplamda yedi cevaplayıcı ile görüşülmüş ve görüşmelerden elde edilen bulgular da paylaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen eğitim fakültelerine ilişkin bulguların bilimsel bilgi elde etme ve bilimsel araştırma yöntemlerini toplumsal davranışlar ile ilgili araştırmalarda kullanan eğitim sosyolojisi alanına da katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1.1. İlgili Yazın

Saha araştırmaları sürecinde en kritik aşamalardan biri hangi veri toplama yönteminin kullanılacağı hususudur. Zamanın ve teknolojinin değişmesiyle birlikte veri toplama yöntemleri de değişmiş; yeni yöntemler ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından önceki dönemde, sosyal araştırmalar ve resmi istatistiklerde veri toplamak için iki geleneksel yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki ve en eskisi araştırmacı/görüşmecinin bulunmadığı, cevaplayıcının kendi kendine soruları cevapladığı posta yöntemidir. Diğeri ise araştırmacının/görüşmecinin katılımcıyı ziyaret ettiği ve dolayısıyla bizzat bulunduğu yüz yüze görüşme yöntemidir (Dillman ve Parsons, 2008). 1970'li yılların başından itibaren telefon teknolojisinin gelişmesinin etkisiyle yüz yüze görüşmeyle birlikte telefon görüşmesi yöntemi de kullanılmıştır. Karma metod olarak tanımlanan bu yöntemde aynı araştırmada birden fazla veri toplama yöntemi kullanılmaktadır (Leeuw ve Berzelak, 2016). Karma veri toplama metodu kullanımının temel amaçları maliyetleri düşürmek, yanıt oranlarını artırmak ve dolayısıyla toplam araştırma hatasını azaltmak olmuştur.

1990'lı yılların başından itibaren bilgisayar teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte bu teknolojiyi kullanan veri toplama yöntemlerinde de artış yaşanmıştır. Geleneksel veri toplama yöntemleri de bilgisayar teknolojilerinden etkilenmiştir. (De Leeuw ve Collins, 1997; Couper ve Nicholls, 1998). Kâğıt temelli veri toplama yöntemleri yerini bilgisayar tabanlı veri toplama yöntemlerine bırakmaya başlamış; çalışmaların önemli bir kısmında da geleneksel ve bilgisayar tabanlı veri toplama yöntemleri bir arada kullanılmıştır.

2000'li yılların başından itibaren internet teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte web tabanlı veri toplama yöntemleri önemli ölçüde artış göstermiştir. Web tabanlı veri toplama yöntemlerinin zaman ve maliyet avantajı ile büyük nüfusa erişebilmesi ve verilerin hızlı analiz edilebilmesine imkân tanınması kullanımlarının hızlı bir biçimde artmasına neden olmuştur (Dillman, 2000; Couper, 2000). Kâğıt tabanlı ve web tabanlı veri toplama yöntemleri aynı çalışmanın içerisinde karma mod olarak kullanılmaya başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde ise mobil cihazların yoğun kullanımının da etkisiyle mobil cihazlar üzerinden veri toplama yönteminin kullanımı hızla artmaktadır. Bunda, insanların gün içerisinde mobil cihazlarla geçmişi kıyasla daha fazla zaman geçirmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir (Schober ve ark. 2015).

1.2. Araştırmaya Uygun Veri Toplama Yönteminin Belirlenmesi

Her araştırma; araştırmanın amacı, bütçesi ve diğer faktörlere bağlı olarak farklı veri toplama yöntemi ile yapılabilir. Burada önemli olan bahse konu araştırma konusu için en doğru olan veri toplama yöntemini belirlemektir. Groves ve ark. (2009)'a göre çalışma alanına bağlı olarak en ideal veri toplama yöntemini belirleyebilmek için; "Araştırma sorusu için en uygun veri toplama yöntemi hangisidir?" ve "Kullanılan veri toplama yönteminin araştırmanın maliyeti ve toplam hatası üzerindeki etkisi nedir" sorularına cevap vermek gereklidir. Diğer taraftan ilgili yazında da farklı veri toplama yöntemlerinin karşılaştırmasının yapıldığı birçok çalışma bulunmaktadır (Fuchs et al., (2000); Hochtism (1967); Kwak and Radler (2002); Kaplowitz et al. (2004)). Bu araştırmalarda, çalışma kapsamında seçilen örneklemin bir kısmına farklı veri toplama yöntemi uygulanırken diğer kısmına da farklı bir veri toplama yöntemi uygulanmaktadır. Bu kapsamda, farklı veri toplama yöntemlerinin araştırma üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Bu çalışmalar vasıtasıyla da farklı veri toplama yöntemlerinin avantajları ve dezavantajları ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

2. TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM FAKÜLTELERİ

2006 yılından sonraki dönemde toplam 56 adet yeni üniversitenin kurulması ile birlikte eğitim fakültelerinin sayısında da önemli bir artış yaşanmıştır. Devlet ve vakıf üniversitelerinde kurulan eğitim fakültelerini³ 1964 yılından günümüze kadar olan dönemde incelediğimizde sayılarının sürekli olarak arttığı görülmektedir. 1982 yılında 17 olan eğitim fakültesi sayısı 2006 yılında 63'e, 2015 yılı itibarıyla da 92'ye ulaşmıştır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan güncel istatistiklere göre ise devlet ve vakıf üniversitelerindeki tüm eğitim fakültelerinin sayısının 125'e ulaştığı görülmektedir.⁴ Eğitim fakülteleri sayısındaki artışlara paralel bir biçimde bu fakültelerde öğrenim gören öğrenci, görev yapan eğitici ve bu fakültelerden mezun olan öğretmen adayları sayısında da ciddi artış meydana gelmiştir. MEB tarafından yayınlanan resmi istatistiklere göre de 2020 yılı Eylül ayı itibarıyla 118.558'i sözleşmeli statüde olmak üzere 974.837 öğretmen okullarda görev yapmaktadır. Yine MEB tarafından ilan edilen verilere göre 2003 ile 2020 yılları arasında toplamda 692.808 öğretmen ataması gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de Eğitim fakültelerine ve daha geniş anlamda öğretmen yetiştirme sistemlerine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde fakülte, öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı sayısındaki artışların bir takım önemli sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu sorunlardan bazıları şu şekildedir:

- Eğitim fakültelerinde öğretim elemanı istihdamı,
- Eğitim fakültelerinde aynı standartlara sahip eğitim-öğretim hizmetinin verilememesi,
- Aday öğretmenlerin sahip olduğu becerilerin çağın gerektirdiği becerilerle örtüşmemesi ve
- Aday öğretmenlerin devlet ya da özel sektörde yeterince istihdam edilememesidir.

Sorunların çözümüne yönelik çeşitli projeler geliştirilmiş, bir kısmı uygulamaya konulmuş fakat bir kısmı da hayata geçirilememiştir. Bu çalışma kapsamında bu sorunlara ilişkin uzman kişilerden derinlemesine bilgi edilebilmesi için son aşamada yüz-yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Yüz-yüze görüşmelerden elde edilen bulgular çerçevesinde sorunlar ve sorunların çözümüne yönelik olarak cevaplayıcılardan elde edilen bulgular da paylaşılmıştır.

³ Eğitim Bilimleri Fakülteleri ve Eğitim Fakülteleri aynı işlevi ifa ettiklerinden Eğitim Fakülteleri olarak ifade edilmiştir.

⁴ <https://istatistik.yok.gov.tr/>

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırma Soruları

Çalışmanın araştırma soruları "Sıralı karma metod ile farklı veri toplama yöntemlerini uygulamanın sonuçları nelerdir?", "e-Posta, web, telefon ve yüz-yüze görüşme yöntemlerinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?" ve "Eğitim fakültesinin temel sorun alanları ve bu sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri nelerdir?" olarak belirlenmiştir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmanın yürütüldüğü 2019 yılında toplamda 96 eğitim fakültesi aktif olduğundan ilk üç aşamadaki soru kâğıtları aşağıda belirtilen sıra ve yöntemle 96 aktif eğitim fakültesi dekanı ile paylaşılmıştır. Hedef popülasyon 96 dekandan oluştuğundan örneklem oluşturma ihtiyacı olmamıştır. Son aşamadaki yüz-yüze görüşme ise 2021 yılının Şubat ve Mart aylarında gerçekleştirilmiştir. Yüz-yüze görüşmede görüşülecek kişilerin belirlenmesinde amaca yönelik örneklem belirleme yöntemi benimsenmiş ve eğitim fakülteleri ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olan cevaplayıcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Bakanlıkta çalışan üst düzey bir yönetici, iki farklı devlet üniversitesi bünyesindeki eğitim fakültesinde görev yapmakta olan iki dekan, vakıf üniversitesindeki eğitim fakültesinde görev yapmakta olan bir dekan, devlet üniversitesindeki eğitim fakültesinde görev yapan akademisyen, devlet okulunda görev yapan bir öğretmen ve etüt merkezinde görev yapan öğretmen ve etüt merkezinde görev yapan bir öğretmen olmak üzere toplamda yedi cevaplayıcı ile yüz-yüze görüşme yapılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında nicel araştırma yöntemlerinden e-posta; ikinci aşamasında web; üçüncü aşamada telefon ile görüşme ve son aşamada ise nitel araştırma yöntemlerinden yüz-yüze görüşme yapılması planlanmıştır. Sıralı karma mod yaklaşımına uygun olarak, tüm katılımcılara sırasıyla üç yöntem uygulanmıştır. Ancak son aşamadaki yüz-yüze görüşme yönteminde bütçe kısıtları ve koronavirüs pandemisi koşulları nedeniyle Ankara dışına çıkılması birtakım güçlükler içerdiğinden Ankara'da ikamet eden ve eğitim fakülteleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki olan cevaplayıcılarla görüşme yapılması planlanmıştır. Son aşamada nicel bir veri toplama metodu yerine nitel bir metodun tercih edilmesinin sebebi yüz-yüze gerçekleştirilen görüşmelerde çoğunlukla araştırmacının bizzat görüşmede bulunması ve cevaplayıcı ile doğrudan iletişim kurarak cevaplayıcının davranışlarını gözlemleyebilmesi, cevaplayıcının tam olarak anlayamadığı bir takım sorulara açıklık getirebilmesi; cevaplayıcıdan daha fazla, doğru ve bir takım yeni bilgiler elde edebilmesi; cevaplayıcıyı görüşme yapmaya ikna etme ihtimalinin daha kuvvetli olmasıdır (Neuman, 2014). Diğer taraftan, çalışma kapsamındaki son aşamada uygulanan yüz-yüze görüşme için ilgili yazında yer alan yaklaşımlardan yorumlayıcı yaklaşım benimsenmiş olup; çalışılan konuya ilişkin kavramlar, diğer kavramlarla olan ilişkisi de göz önünde bulundurularak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında sıralı karma metotta üç farklı veri toplama yöntemi karşılaştırılacağı için üç farklı soru kâğıdı; son aşamadaki yüz-yüze görüşme için de görüşme yönergesi hazırlanmıştır. Bu anlamda son aşamadaki yüz-yüze görüşme yarı yapılandırılmış yüz-yüze görüşme olarak tanımlanabilecektir. Tüm soru kâğıtlarının başına "Gönüllü Katılım Formu" eklenmiştir. İlk üç aşamadaki soru kâğıdı oldukça benzerdir fakat cevaplayıcıların motivasyonları artırma hedefiyle birtakım sorular farklılaştırılmıştır. Ancak yüz-yüze görüşme için hazırlanan soru yönergesi ilk üç aşamadaki soru kâğıdından farklıdır.

4. SAHA UYGULAMASI

4.1. E-Posta, Web ve Telefon ile Görüşme

İlk aşama için Microsoft Office Word formatında hazırlanan soru kâğıdı, e-posta ile cevaplayıcılara gönderilmiştir. Cevaplayıcıların araştırmacının gönderdiği e-postada yer alan Word dosyasını bilgisayara indirmesi, sorularını yanıtladıktan sonra araştırmacıya geri göndermesi beklenmiştir. İkinci aşamadaki soru kâğıdı Google Formlar'da tasarlanmıştır. Cevaplayıcıların

motivasyonlarını artırmak için Google Forms üzerindeki arka plan görselleri güçlendirilmiştir. Google Forms uygulaması üzerinden oluşturulan soru kâğıdının linki cevaplayıcılara gönderilen e-postaya eklenmiştir. Cevaplayıcılar bu linki tıkladıktan sonra önlerine gelen Google Forms sayfasındaki soruları yanıtmışlar ve kaydetmişlerdi. Cevaplar Google Forms üzerinden araştırmacıyla iletilmiştir. Bazı cevaplayıcıların Word belgesini daha güvenilir ve resmi bulacağı; bazı cevaplayıcıların ise Google Formları daha pratik bulacağı düşünüldüğünden ilk iki aşama iki farklı yöntemle tasarlanmıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus ise e-posta adreslerinin doğruluğu hususudur. Bu çalışmadaki soru kâğıtları her bir aşamada, birden fazla e-posta adresine sahip olan kullanıcıların tüm adreslerine gönderilmiştir. İlk gönderimden sonra belirli bir süre içerisinde geri bildirimde bulunmayan cevaplayıcılara tekrar gönderilmiştir. Tekrar gönderim cevaplama oranları artırmaktadır. Dolayısıyla, e-posta gönderimi sonrası geri bildirimleri takip edilmesi hususunun cevaplama oranlarının artırılması noktasında önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Araştırmacının iletişim bilgileri cevaplayıcılara gönderilen e-postalara eklenmiştir. Cevaplayıcılar tarafından gönderilen e-postaların araştırmacı tarafından en kısa süre içerisinde cevaplanması cevaplayıcıların motivasyonunu artırmaktadır. Çalışma kapsamındaki soru kâğıtları, ilk iki aşama için 15 gün aralıkla cevaplayıcılara gönderilmiştir. İlgili yazın incelendiğinden iki aşama arasındaki sürenin uzun tutulmasının her aşamada cevaplayıcının motivasyonunun artabilmesi bağlamında daha olumlu olacağı belirtilmektedir. Aşamalar arasındaki süre uzadığında, soru kâğıtlarındaki soruların büyük oranda benzer olduğu da hesaba katıldığında, cevaplayıcıların araştırmaya katkı verme motivasyonlarını artırabileceği düşünülmektedir.

4.2. Yüz-yüze Görüşme

Çalışmanın son kısmında ise, eğitim fakültelerindeki temel sorunların tespiti ve çözüm önerilerine ilişkin derinlemesine bilgi elde etme amacına yönelik olarak toplamda dört sorudan oluşan görüşme yönergesin üzerinden cevaplayıcılara eğitim fakültelerine ve genel anlamda öğretmen yetiştirme sistemine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Yüz-yüze görüşme gerçekleştirilmeden önce cevaplayıcılar ile e-posta aracılığıyla iletişim kurulmuş ve araştırmaya ilişkin detaylı bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Görüşmenin gerçekleştirileceği takvime ilişkin mutabakat sağlanmıştır. Belirlenen takvimde ve mekânda görüşme gerçekleştirilmeden önce etik kurallar gereği görüşmenin ses kaydının alınmasını kabul eden görüşmecilerin ses kayıtları ve bu ses kayıtları üzerinden yapılacak transkripsiyonların araştırmacıda muhafaza edileceği ve kimseyle paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Gerçekleştirilen toplamda yedi görüşmeden dördünde ses kaydı alınmasına izin verilmiş ve toplamda 99,08 dakikalık ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı alınmasına izin verilmeyen görüşmelerde de görüşme esnasında not alınmış ve analiz kısmında bu notlar kullanılmıştır. Görüşme esnasında alınan ses kayıtlarının transkripsiyonu herhangi bir paket program kullanılmadan yapılmıştır. Transkripsiyon üzerinden elden edilen bulgularla da betimsel analiz gerçekleştirilmiştir. Betim analiz ilgili yazında, çeşitli veri metodları ile elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analizi yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

5. SAHADAN ELDE EDİLEN VERİNİN ANALİZ EDİLMESİ

Dört farklı veri toplama yöntemi ile elde edilen veriler araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Web üzerinden gerçekleştirilen aşamada Google Forms uygulaması aracılığıyla doğrudan verilerin analizi gerçekleştirilirken diğer aşamalarda araştırmacı Microsoft Office paket programı uygulamaları üzerinden analizi gerçekleştirmiştir. İlk üç aşamada elde edilen verilerden cevaplama oranı, cevaplayıcıların profili, cevapsız sorular ile kontrol soruları ve açık uçlu sorular analiz edilmiştir. Bu dört gösterge üzerinden üç farklı veri toplama metodu karşılaştırılmıştır. Cevaplama oranının hesaplanması için ilgili yazında yoğun bir biçimde kullanılan “Amerika Kamuoyu Araştırmaları

Derneği'nin (AAPOR)⁵ tanımlamaları kullanılmıştır. AAPOR'un tanımlamaları 2016 yılında yayınlanan raporundan alınmıştır. Tablolar oluşturulurken "Özel Olarak Adlandırılmış Kişilerin İnternet Anketleri için Nihai Değerlendirme Kodları" ve "RDD Telefon Anketleri için Son Düzenleme Kodları" kullanılmıştır.

Dördüncü aşamada ise yüz-yüze görüşme esnasında alınan ses kayıtları üzerinden transkripsiyon elde edilmiştir. Transkripsiyon üzerinden de paragraf-paragraf kodlama yapıp temalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Microsoft Office uygulamaları üzerinden gerekli çalışmalar yapılmıştır. Temalar üzerinden araştırma sorularına ilişkin bulgular paylaşılmıştır.

6. ANALİZ SONUÇLARI

6.1. İlk Üç Aşamada Toplanan Verilerin Analiz Sonuçları

Cevaplama Oranı

Önceki kısımda da belirtildiği üzere her bir aşama için yanıt oranları AAPOR tanımlamalarına göre hesaplanmıştır. Buna göre sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 1. İlk 3 Aşama İçin Cevaplama Sonuçları

Kodlar	e-Posta (1)	Web (2)	Telefon (3)
	N=96	N=96	N=96
I Tamamlanmış (1.1)	16	12	5
P Kısmi Görüşme (1.2)	1	0	0
R Reddetme ve ayrılma (2.10)	0	0	0
NC Temas yok (2.20)	3	3	3
O Diğer (2.30)	0	0	1
UH Hiçbir dönüş olmayan (3.19)	75	80	87
e	1	1	1

Tablo 2. İlk 3 Aşama İçin AAPOR Tanımlamalarına Göre⁶ Cevaplama Oranları (yüzde)

	e-Posta	Web	Telefon
RR1	0.20	0.14	0.05
RR2	1.20	0.14	0.05
RR3	0.20	0.14	0.05
RR4	1.20	0.14	0.05
RR5	0.80	0.80	0.05
RR6	16.05	12.00	0.05

Tablo 1 ve Tablo 2'de görülebileceği üzere, ilgili yazının aksine en düşük cevaplama oranı telefon ile görüşme aşamasında gerçekleşmiştir. Farklı veri toplama yöntemlerinin karşılaştırılmasına ilişkin yazın incelendiğinde web metodu ile karşılaştırıldığında telefon ile görüşme yönteminde cevaplama oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki ilgili yazındaki çalışmaların önemli bir kısmı internetin yoğun olarak kullanıldığı dönemlerden önceki dönemlere aittir. Dolayısıyla karşılaştırma yapılırken çalışmanın yapıldığı zamandaki teknolojik

⁵ <https://www.aapor.org/>

⁶ Hesaplamalara ilişkin detaylı bilgi için: <https://www.aapor.org/Education-Resources/For-Researchers/Poll-Survey-FAQ/Response-Rates-An-Overview.aspx>

imkânların dikkate alınmasında fayda görülmektedir. Diğer taraftan; her bir aşamada bir önceki aşamaya kıyasla cevaplama oranının düştüğü görülmektedir. Bunun nedenleri arasında e-posta kutularının düzenli olarak kontrol edilmemesi, çalışma ile ilgilenmemeleri ve cevaplayıcıların yönetici olmasından kaynaklı olarak yoğun mesai olabileceği düşünülmektedir. Genel olarak cevaplama oranlarının düşüklüğü de bu benzer sebeplerle açıklanabilecektir.

Cevaplayıcıların Karakteristik Özellikleri

Cevaplayıcıları cinsiyeti, yaşı, eğitim fakültelerinde çalıştıkları süre ve yönetici pozisyonunda buldukları süreye ilişkin bilgiler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Cevaplayıcıların Karakteristik Özellikleri

	e-Posta	Web	Telefon
	n=17	n=12	n=5
Cinsiyet			
Erkek	15	7	3
Kadın	2	5	2
Yaş			
Minimum	40	51	40
Maksimum	69	69	61
Eksik		1	
Ortalama	52,9	53,2	52,8
Eğitim Fakültesinde Görev Yapılan Süre-Yıl			
Minimum	1	2	1
Maksimum	30	32	29
Ortalama	10,4	12,1	16,6
Eğitim Fakültesinde Dekan Olarak Görev Yapılan Süre-Yıl			
Minimum	1	0,5	0,5
Maksimum	5	7	5
Ortalama	2,2	2,6	2,5

Cevapsız Sorular ve Cevaplar Arası Tutarlılık

Üç soru kâğıdına da verilen cevaplar incelendiğinde herhangi bir sorunun sıklıkla cevaplanmama durumuna rastlanmamıştır. Sadece ilk aşamada bir cevaplayıcı "Kaç yıldır dekan pozisyonunda görev yapmaktasınız?" sorusunun ardından cevaplama sonlandırmıştır. Bu hususla alakalı olarak teknik bir sorun olduğu düşünülse de bu tür durumları önleyebilmek için araştırmacının iletişim bilgileri gönderilen e-postaya eklenmiştir. Fakat araştırma süresince cevaplama sürecinde araştırmacı ile iletişim kuran cevaplayıcı olmamıştır.

Aynı cevaplayıcının birden fazla soru kâğıdına yanıt verdiği ve cevabının sayısal değer olduğu soru örneklerinde; sadece iki cevaplayıcının tüm soru kâğıtlarında bahse konu sorularda aynı sayısal değer cevabını verdikleri görülmüştür. Diğer cevaplayıcılar ise en az bir soruya iki farklı soru kâğıdında farklı yanıt vermişlerdir. Bunun yanında, üçüncü aşamada telefon ile yapılan görüşmede bir cevaplayıcı dışındaki tüm cevaplayıcılar bahse konu sorulara 0 ile biten, "3.500" ve "7.000" gibi yanıtlar vermişlerdir. Bu yanıtların, ilk iki aşamadaki soru kâğıtlarında yer alan bahse konu sorulara verilen

yanıtlardan farklı olduğu görülmüştür. Cevaplayıcıların, telefon görüşmesi esnasında bahse konu soruların cevapları için araştırma yapma imkânı bulunmadığı için sonu 0 ile biten net rakamlar belirttikleri düşünülmektedir.

Üç soru kâğıdında da aynı açık uçlu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde; ilk aşamada beş; ikinci aşamada iki ve üçüncü aşamada da dört cevaplayıcının “Diğer” olarak belirtilen kısımda eklemeler yaptığı görülmüştür. Son aşamadaki telefon görüşmesinde ise cevaplayıcılar “Diğer” seçeneği olmayan sorularda da şıklarda yer alan ifadelere ek olarak bilgi paylaşımında bulunmuşlardır. Bu noktada, cevaplayıcıdan ilave bilgi elde edilebilmesi anlamında telefon ile görüşme yönteminin diğer yöntemlere kıyasla avantajlı olduğu söylenebilecektir. Keza neredeyse tüm cevaplayıcılar soru kâğıdındaki tüm sorularda cevap şıklarına ilave bilgiler sunmuştur. İlgili yazında sosyal istenirlik (social desirability) olarak tanımlanan; araştırmacı/görüşmecinin görüşmede bizzat bulunduğu veri toplama yöntemlerinde meydana gelebilen “cevaplayıcıların “gerçek” cevaptan ziyade sosyal olarak daha edilebilir gördükleri cevabı vermeleri (Neuman, 2014)” durumu telefon ile görüşme aşamasında yaşanmamıştır.

Tüm aşamalarda, cevaplayıcıların eğitim fakültelerine ve daha genel anlamda öğretmen yetiştirme sistemine ilişkin verdikleri yanıtlar öğretmen yetiştirme sisteminin hizmet öncesi eğitime giriş sınavı, hizmet öncesi eğitim, atama/yerleştirme ve hizmet içi eğitim aşamalarından oluşan bir sistem olarak tanımlandığında; hizmet öncesi eğitime giriş sınavı, hizmet öncesi eğitim ve atama/yerleştirme aşamalarının en sorunlu alanlar olarak belirtildiği görülmektedir. Hizmet öncesi eğitime; yani eğitim fakültelerine kabul sürecinde merkezin sınavın genel anlamda yeterli olmadığı ve bir takım ek sınavların uygulanması gerektiği de belirtilmektedir. 1982 yılından günümüze kadar olan dönemde aktif eğitim fakültesi sayısının hızlı bir biçimde artması ise yine neredeyse tüm cevaplayıcılar açısından olumsuz bir gelişme olarak nitelendirilmiştir. Hizmet içi eğitimin kalitesinin artırılması gerekliliği de tüm cevaplayıcılar için ortak bir cevap seçeneği olmuştur.

6.2. Yüz-Yüze Görüşme Aşamasında Toplanan Verilerin Analiz Sonuçları

Yapılan yedi yüz-yüze görüşmede toplamda 99,08 dakikalık ses kaydı ve ses kaydı alınmasına izin verilmeyen görüşmelerde de görüşme esnasında not alınmış; analiz kısmında 99,08 dakikalık ses kaydının transkripsiyonu ve bu notlar kullanılmıştır. Görüşme esnasında alınan ses kayıtlarının transkripsiyonu üzerinden paragraf-paragraf kodlama yapıp temalara ulaşılmıştır. Toplamda dört tema üzerinden cevaplayıcılardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

İlk tema *öğretmen yetiştirme sistemine ilişkin temel sorunlar* olarak belirlenmiştir. Bu temada, hizmet öncesi eğitime kabul aşamasında uygulanmakta olan merkezi sınav sistemindeki yetersizlikler, öğretmen arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluk, sistemin sürekli ve hızlı bir biçimde değiştirilmesi ve hizmet içi eğitimin verimsiz oluşu; eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrenci sayısının fazlalığına karşın öğretim üyesi sayısının azlığı; farklı kadro tiplerinin öğretmenler arasında huzursuzluğa yol açması ve öğretmenlerin lisansüstü eğitime yeterince teşvik edilmediği hususları öne çıkmıştır.

İkinci tema *Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)* olarak belirlenmiştir. Bu temada, Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)'nin öğretmen yetiştirme sürecinin tamamını kapsamaması ve dolayısıyla bütüncül bir bakış açısına sahip olması açısından genel olarak olumlu değerlendirilmiştir. Bunun yanında; strateji belgesinde yer alan politikaların ivedilikle hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Ancak belgeden haberi olmayan cevaplayıcılar da olup haberdar olmama durumu çok sık mevzuat değişikliği yapılmasından ötürü bu tür düzenlemelerin takip edilmesindeki güçlüğü bağlanmıştır.

Üçüncü tema *temel sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri* olarak belirlenmiştir. Bu temada, öğretmen yetiştirme sistemindeki sorunlara bütüncül bir biçimde yaklaşılarak nicelik ve niteliğe ilişkin sorunların bir arada ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Sisteme yönelik yapılması gereken düzenlemelerin zamana yayılarak ve çok katımlı olarak gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim fakültelerinin kontenjanlarının azaltılması gerektiği; mevcuttaki öğretmenlere farklı kadro tipte istihdam edilmesi uygulamalarının sonlandırılmasının öğretmenleri motive edeceği; lisansüstü eğitimin

maaş artışı gibi uygulamalarla teşvik edilmesi ve hizmet içi eğitimlerde MEB, okul ve eğitim fakülteleri arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Dördüncü tema ise eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmalarına ilişkin öneriler olarak belirlenmiştir. Bu temada, aktif eğitim fakültesi sayısının azaltılarak öğretmenliğe ilişkin nicelik sorununun önemli ölçüde çözülebileceği ve bu sayede niteliğe ilişkin sorunlara odaklanılabileceği ifade edilmiştir. Ancak sistemin sadece eğitim fakülteleriyle sınırlı olmadığı; dolayısıyla da eğitim fakültelerine yönelik yapılan düzenlemelerin öğretmen yetiştirme sisteminin tamamına ilişkin sorunların çözümünde yeterli olmayabileceği belirtilmiştir.

7. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada ilk üç aşamada üç farklı veri toplama yönteminin elde edilen veriye cevaplama oranı, cevapsız sorular ve cevaplar arası tutarlılık bağlamında etkileri ile bu verilerden Türkiye'deki eğitim fakültelerinin dekanlarının eğitim fakültelerindeki sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik önerileri incelenmiştir. Dördüncü aşamada ise belirlenen örneklem kapsamındaki cevaplayıcılar ile yapılan yüz-yüze görüşmeler neticesinde; yüz-yüze görüşmenin ilk üç aşamadaki veri toplama yöntemlerine kıyasla zaman, maliyet ve elde edilen bilgi seviyesine kıyasla avantaj ve dezavantajları ile eğitim fakültelerinin mevcuttaki sorunlarının tespiti ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1970'ler ve 1980'lerde bilgisayar teknolojilerinin hızla gelişmesiyle beraber geleneksel veri toplama yöntemlerinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır (De Leeuw ve Collins, 1997; Couper ve Nicholls, 1998). Bu gelişimin en önemli tetikleyicisi ise veri toplama maliyetlerinin düşürülmesi olmuştur. İlgili yazındaki farklı veri toplama yöntemlerinin karşılaştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, geleneksel veri toplama yöntemlerinin araştırma döneminde yaygın olarak kullanılan yöntemlerle karşılaştırıldığı görülmektedir.

2000'li yılların başından itibaren internet erişiminin hızla yaygınlaşması ile birlikte de maliyet avantajının da etkisiyle web üzerinden uygulanan veri toplama yöntemlerinin kullanım yaygınlığı hızla artmıştır. Bu dönemde ise, web tabanlı veri toplama metodunun diğer veri toplama yöntemleri ile karşılaştıran çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak ilgili yazın incelendiğinde web ve posta yöntemlerini karşılaştıran birçok çalışma bulunmasına rağmen e-posta, web ve telefon görüşmesi ile veri toplama yöntemlerinin sıralı karma metod dizaynı ile uygulanarak karşılaştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

İlk üç aşamada uygulanan veri toplama yöntemleri maliyet etkinliği bakımından büyük ölçüde benzerdir. Son aşamadaki telefon ile görüşmede ise maliyet açısından farklı bir durum söz konusu olmuştur. Aramalar araştırmacı tarafından yapıldığından araştırmacı GSM operatörü fatura ödemesine katlanmıştır. Fakat güncel GSM operatörü konuşma ücretleri dikkate alındığında ihmal edilebilir bir maliyet olduğu değerlendirilmektedir. Bunun yanında, telefon ile yapılan görüşmede araştırmacı önemli seviyede zaman maliyetine de katlanmıştır. Görüşme esnasında soruların tekrar edilmesi isteği ve çok sık olmasa da hat kopmaları yaşanması görüşme sürelerinin uzamasına neden olmuştur. Araştırmacı, cevaplayıcı tarafından ifade edilen ilave bilgileri not almış ve sonrasında bu notları bilgisayar ortamına aktarmıştır. Diğer taraftan ilk aşamada, Word dosyası üzerinden toplanan verilerin bilgisayar ortamına aktarılması da zaman maliyetine neden olmuştur. İkinci aşamadaki Google Forms uygulamasında ise böyle bir durum söz konusu olmamış; Google Forms uygulaması toplanan verilerin analizini otomatik olarak gerçekleştirmiştir. Dördüncü aşamada gerçekleştirilen yüz-yüze görüşme ise ilk üç aşamaya kıyasla maliyet açısından en yüksek maliyete katlanılan yöntem olmuştur. Öncelikle araştırmacı tarafından belirlenen cevaplayıcılara ulaşılmaya çalışılmış; ulaşıldıktan sonra araştırmanın detayları paylaşılmış ve görüşme için takvim/mekân planlaması yapılmıştır. Görüşme günü ve saatinde araştırmacı şahsi aracıyla görüşmenin yapacağı yere ulaşmış ve görüşmeyi gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla hem zaman hem de araç yakıtı; ses kaydının cep telefonu ile alınmasına ve transkripsiyonun bilgisayar ortamında manuel olarak yapılması maliyetlerine katlanılmıştır.

Web üzerinden uygulanması planlanan araştırmalardaki en önemli zorluklardan biri de cevaplayıcıların doğru e-posta adreslerine ulaşmaktır. Özellikle hedef popülasyonun internet kullanım oranı düşük olan araştırmalarda bu zorluğun seviyesi daha da artmaktadır. Bu çalışmada ise cevaplayıcılar eğitim fakültelerinin yöneticileri olduğundan kurumsal internet sayfaları üzerinden kurumsal e-posta adreslerine ulaşılabilmiştir. Dolayısıyla, hedef popülasyonun internet kullanımı yoğun ya da belirli kuruluşlarda çalışan uzman/yönetici olması durumunda web uygulamaları üzerinden veri toplama yöntemlerinin kullanılması özellikle maliyet açısından avantajlı olabilecektir. Diğer taraftan günümüzde mobil cihazlar üzerinden uygulanan araştırmaların sayısında da önemli artış yaşanmaktadır. Fakat hazırlama ve uygulama maliyetlerinin yüksekliği belirli bir fon kullanılmadan yapılan araştırmaların bu yöntemi kullanmasını güçleştirmektedir.

Tüm aşamalarda soru kâğıtları hazırlanırken öğretmen yetiştirme sistemine ve dolayısıyla da eğitim fakültelerine ilişkin tüm detaylar dikkate alınmıştır. Cevaplayıcıların uzman kişilerden oluşması sebebiyle sürece ilişkin bir detayın atlandığı durumda cevaplayıcıların motivasyonlarının azalabileceği hususu göz önünde bulundurulmuştur.

İlgili yazında sıralı karma metod tasarımıındaki temel amacın maliyeti düşürmek ve hızlı çözüm üretmek olduğu belirtilmektedir. Yaygın olarak kullanılan sıralı karma metod tasarımlarında ilk aşamada en düşük maliyetli veri toplama yöntemi uygulanmakta; ardından yanıt verme ve maliyet dengesi gözetilerek daha yüksek maliyetli yöntemlerle devam edilmektedir. Bu araştırmada da bahse konu tasarıma benzer bir tasarım benimsenmiş; görece yüksek maliyetli telefon ile görüşme üçüncü aşamada ve en yüksek maliyetli yüz-yüze görüşme ise son aşamada uygulanmıştır. Cevaplayıcıların katlandığı yük açısından da bakıldığında kolaydan zora doğru giden bir süreç izlendiği görülmektedir.

E-Posta, web ve telefon görüşmesinden oluşan ilk üç aşamada ilgili yazındaki bulguların aksine en yüksek yanıt oranına ilk aşamadaki e-posta metodunda ulaşılmıştır. Bu çalışmada ilgili yazındaki bulguların aksi sonuçlara ulaşılmış olmasında ilgili yazındaki web yöntemi ile telefon görüşmesi yöntemlerini karşılaştıran çalışmaların eski yıllarda gerçekleştirilmiş olmasının etkili olmuş olabileceği değerlendirilmektedir. Geçmiş dönemlere kıyasla içerisinde bulunduğumuz dönemde bireylerin interneti daha yoğun bir biçimde kullandıkları dikkate alındığında ilk iki aşamanın daha pratik bir çözüm ürettiği olmasının cevaplama oranlarını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Diğer taraftan telefon görüşmesinin üçüncü aşamada uygulanmasından ve görüşme öncesinde cevaplayıcıların Etik Kurul onay şartını kabul etmeleri gerektiğinde cevaplayıcıların motivasyonlarını düşürdüğü değerlendirilmektedir. Dördüncü aşamadaki yüz-yüze görüşmede ise ulaşılan tüm cevaplayıcılara görüşmeye onay vermişlerdir.

Bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere, ilk üç aşama için cevaplama oranları her bir aşamada azalmıştır. Bu durumun önüne geçmek adına, araştırmada kullanılan tüm soru kâğıtlarını tüm hedef nüfusa uygulamak yerine; nüfusu belirli kriterlere göre sınıflandırarak bölmek ve her bir aşamayı farklı nüfusa uygulamanın cevaplama oranlarını artırabileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle cevaplayıcılar aynı sorularla karşılaşmayacak ve motivasyonları azalmayacaktır.

Analiz sonuçlarının paylaşıldığı bölümde de belirtildiği üzere cevapları sayısal değerler olan sorular bir karşılaştırma göstergesi olarak belirlenmiştir. Bu noktada analiz sonuçlarına bakıldığında cevaplayıcıların biri dışında telefon ve web üzerinden verilen sayısal değer cevaplarının farklı olduğu görülmektedir. İlk iki aşamada cevaplayıcıların bahse konu soruların sayısal değerli cevaplarını verebilmek için yeterli zamana ve gerekli belgelere erişim imkânları olduğundan daha avantajlı olduğu değerlendirilmektedir. Telefon ve yüz-yüze görüşmede ise görüşmesi esnasında cevap verilmesi beklenildiğinden cevaplayıcı açısından zorlayıcı bir durum olduğu ve o an hatırlanan değerler üzerinden cevap verildiği söylenebilecektir.

İlk üç aşamadaki cevaplayıcıların öğretmen yetiştirme sistemlerinin sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yönelik cevapları incelendiğinde; cevaplayıcıların alanlar hizmet öncesi eğitime giriş sınavı, hizmet öncesi eğitim ve atama/yerleştirme alanlarının en sorunlu alanlar olarak

belirtildiği görülmektedir. Yaklaşık son otuz yıldır aktif eğitim fakültesi sayısındaki hızlı artış neredeyse tüm cevaplayıcılar tarafından olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Çözüm noktasında ise, hizmet öncesi eğitime; yani eğitim fakültelerine kabul sürecinde merkezi sınava ek sınavlar uygulanması ve hizmet içi eğitimin kalitesinin artırılması gerekliliği tüm cevaplayıcılar için ortak öneriler olarak görülmektedir. Dördüncü aşamada gerçekleştirilen yüz-yüze görüşmede ise öğretmen yetiştirme sistemindeki sorunların çözümü noktasında sisteme bütüncül yaklaşılması gerektiği belirtilmiştir. Eğitim fakültelerine giriş sürecinin önemli olduğu; merkezi sınava ek olarak adayların öğretmenlik mesleğine yatkın olup olmadığına da test edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Diğer taraftan, eğitim fakültelerinin ve kontenjan sayılarının azaltılması durumunda öğretmen arzı ve talebi arasındaki dengesizliğin ortadan kaldırılmasına da katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda ilk üç aşamadaki bulgularla benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Son aşamadaki yüz-yüze görüşmede cevaplayıcılar görüşme yönergesindeki açık uçlu sorulara cevap verdiklerinden daha kapsamlı bilgi aktarımında bulunabilmişlerdir. Bu durum yüz-yüze görüşme yönteminin diğer yöntemlere kıyasla önemli bir avantajı olarak kabul edilmektedir. Eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biri olan eğitim fakülteleri ve dolayısıyla da öğretmenlere yönelik olarak uygulanması gereken politikaları oluşturma noktasında tarafların yaklaşımları bilimsel araştırma yöntemleriyle anlaşılmalı çalışılmıştır. Elde edilen bulguların eğitim politikası oluşturmanın bir aracı olarak kabul edilen eğitim sosyolojisine de katkı sağlaması beklenmektedir.

Sonuç olarak, ilave bir fonun bulunmadığı; dolayısıyla da bütçe kısıtının var olduğu; hedef nüfusun uzman kişilerden oluştuğu durumlarda; hedef nüfusu belirli kriterler çerçevesinde sınıflandırarak her bir nüfus sınıfı için farklı aşamasının uygulanması kaydıyla web üzerinden ve telefon ile görüşme yöntemlerinin araştırmalarda kullanılmasının daha avantajlı olabileceği söylenebilecektir. Bunun yanında, ilave bir fon ve ulaşım imkânı olması durumunda da derinlemesine yüz-yüze görüşme yönteminin tercih edilmesinin de araştırılan konuya ilişkin daha detaylı bilgi sağlanmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Keza ilgili yazın incelendiğinde yüz-yüze görüşme yönteminin en eski, en yaygın; en yüksek cevaplama oranlarına ve yüksek veri kalitesinin sağlandığı yöntem olarak kabul edildiği görülmektedir (Biemer and Lyberg, 2003). Diğer taraftan, web üzerinden uygulanan araştırmalarda da cevaplayıcının doğru e-posta adresine ulaşmak da önemli bir zorluk olarak öne çıkabilecektir.

1 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve dünya genelinde hızla yayılan ve küresel bir salgın haline gelen yeni tip korona virüsü (COVID-19), 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Bu tarihten itibaren farklı dönemlerde olsa da çeşitli ülkeler sokağa çıkma yasağı dahil çeşitli önlemler alarak bu bulaşıcı hastalığın yayılmasını önlemeye/yavaşlatmaya çalışmıştır. Bu önlemler insanların günlük yaşam alışkanlıklarını hızla değiştirmelerini zorunlu kılmıştır. Şüphesiz bu durum saha araştırmalarının tüm süreçlerini etkileme potansiyeline sahiptir. Özellikle veri toplama yöntemlerinden yüz-yüze görüşme yönteminin uygulamasının güç hale gelmesi teknoloji tabanlı veri toplama yöntemlerinin önemini daha da artırmış ve önümüzdeki dönemde de artması beklenmektedir. Küresel ölçekte araştırmalar gerçekleştiren uluslararası kuruluşlar pandemi ile birlikte ortaya çıkan bu yeni düzene hızla uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. İçinde bulunduğumuz dönemde de çeşitli çevrimiçi konferans ve çalıştaylarla pandemi sürecinde saha araştırma tasarımının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin tartışmalar devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Biemer, P. P., Lyberg, L. E. (2003). Introduction to Survey Quality, *John Wiley & Sons*.
- Couper, M. P., W. L. Nichols. (1998). The History and Development of Computer-assisted Survey Information Collection Methods. *New York: John Wiley*.
- Couper, M. P. (2000). Review: Web Surveys: A Review of Issues and Approaches. *Public Opinion Quarterly*. 64(4): 464-494.
- De Leeuw, E., M. Collins. (1997). Data Collection Methods and Survey Quality: An Overview. *New York: John Wiley*.
- Dewey. J. (1899). The School and Society. *Cosimo Classics*.
- Dillman, D. A. (2000). Mail and Internet Surveys: The Tailored Design Method. *New York: John Wiley*.
- Dillman, D. A., N. L. Parsons. (2008). Self-Administered-Paper Questionnaires. In: The Sage handbook of public opinion research. *SAGE Publications, London*.
- Fuchs, P., K. Miffllin, D. Miller, J. Whitney. (2000). Strategic Integration: Competing in the Age of Capabilities. *California Management Review*. 42(3): 118-148.
- Groves, R. M., F. J. Fowler, J. M. P. Couper, J. M. Lepkowski, E. Singer, R. Tourangeau. (2009). Survey Methodology. *Wiley Series in Survey Methodology*.
- Hochstim, J. (1967). A Critical Comparison of Three Strategies of Collecting Data from Households. *Journal of the American Statistical Association*. p. 976-989.
- Kaplowitz, M. D, T. D. Hadlock, and R. Levine. (2004). A Comparison of Web and Mail Survey Response Rates. *Public Opinion Quarterly*. 68(1): 94-101.
- Kwak, N. and B. Radler. (2002). A Comparison Between Mail and Web Surveys: Response Pattern, Respondent Profile, and Data Quality. *Journal of Official Statistics*. 18(2): 257-273.
- Leeuw, E. and N. Berzelak. (2016). Survey Mode or Survey Modes?. *The Sage Handbook of Survey Methodology*. p. 142-156.
- Milli Eğitim Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: <http://www.meb.gov.tr/>
- MEB. (2016). Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2015-2016, Ankara.
- MEB. (2016). Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023), Ankara.
- Nathan, G. (2001). Telesurvey Methodologies for Household Surveys-A Review and Some Thoughts for the Future. *Survey Methodology*. p. 7-31.
- Neuman. (2014). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. *Seventh Edition, Pearson*.
- Schober, M. F., F. G. Conrad, C. Antoun, P. Ehlen, S. Fail, A. L. Hupp, M. Jonhston, L. Vickers, H. Y. Yan, C. Zhang. (2015). Precision and Disclosure in Text and Voice Interviews on Smartphones. *Plos One*.
- UNESCO. (2014). Advocacy Toolkit for Teachers to Provide a Quality Education.
- Ward, L. F. (1883). Dynamic Sociology or Applied Social Sciences as Based Upon Statical Sociology and the Less Complex Science. *Forgotten Books*.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Seçkin Yayıncılık*.
- YÖK, Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>